

## Розділ 1

---

# ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 321.01

**О. П. ДЕМ'ЯНЧУК**

## ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНОГО РИНКУ І ПОЛІТИЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ КОНЦЕПТИ

*Політичні процеси, що відбуваються всередині політичної системи, та основні взаємодії політичних акторів з суспільством розглядаються з позицій теорії політичного ринку та політичного підприємництва. Розглянуто характеристики політичного ринку в умовах чотирьох моделей розподілу політичної влади в політичній системі: монополізму, плюралізму, елітизму та неокорпоративізму. Обговорюються питання видів ресурсів, що задіяні на політичному ринку, та їх взаємної конвертації.*

**Ключові слова:** політична система, політичний ринок, політичне підприємство, політична влада, ресурси владні, монополізм, плюралізм, елітизм, неокорпоративізм.

**Дем'янчук А. П. Теория политического рынка и политического предпринимательства: современное состояние и основные концепции**

*Политические процессы, протекающие внутри политической системы, и основные взаимодействия политических действующих лиц с обществом*

---

© ДЕМ'ЯНЧУК Олександр Петрович — доктор політичних наук, доцент, професор Національного університету «Києво-Могилянська Академія»

рассматриваются с позиций теории политического рынка и политического предпринимательства. Рассмотрены характеристики политического рынка в условиях четырех моделей распределения политической власти в политической системе: монополизма, плюрализма, элитизма и неокорпоративизма. Обсуждаются вопросы видов ресурсов, задействованных на политическом рынке, и их взаимной конвертации.

**Ключевые слова:** политическая система, политический рынок, политическое предпринимательство, политическая власть, ресурсы власти, монополизм, плюрализм, элитизм, неокорпоративизм.

**Demianchuk Oleksandr. Theory of political market and political entrepreneurship: modern status and the main concepts**

*Political processes inside a political system and the main interactions of political actors with the society are considered from the perspective of political market and political entrepreneurship theories. Characteristics of political market are discussed in the four models of political power distribution: monopolism (Marxism), pluralism, elitism and neocorporatism. Types of resources used in the political market and their mutual transformation s are considered.*

**Key words:** political system, political market, political entrepreneurship, political power, political power, resources of power, monopolism (Marxism), pluralism, elitism, neocorporatism.

## ПОЛІТИКА ЯК ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Термін «підприємництво» походить з економічних наук. Так, у підручнику «Політична економія» С.В. Мочерного з посиланням на низку класиків світової науки подано таке визначення: підприємництво — самостійне організаційно-господарське новаторство на основі використання різних можливостей для випуску нових або старих товарів новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту тощо для отримання прибутків, самореалізації та досягнення власної мети<sup>1</sup>. Інший український автор Є.В. Сірий серед усіх функцій підприємницької діяльності окремо виділяє «...соціально-політичні функції підприємництва, до яких належать: трансформація соціальної структури суспільства, перерозподіл суспільного багатства, доходів і політичної влади економічно і політично прийнятним шляхом, сприяння створенню інноваційного суспільства, протидія застою соціально-політичної системи; забезпечення вертикальної соціальної мобільності, функціонування соціальних ліфтів; створення можливостей для конверсії економічного капіталу в політичний»<sup>2</sup>. Цей же автор цитує Закон України «Про підприєм-

ництво», виділяючи, що «це самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, *наданню послуг* (виділення моє. — О. Д.)... з метою отримання прибутку»<sup>3</sup>.

З такого визначення підприємництва легко вивести концепцію «політичного підприємництва», адже політичні партії й окремі політики з власної ініціативи, систематично і на власний ризик *надають політичні послуги* членам суспільства і суспільним групам з метою отримання прибутку у вигляді певних соціальних ресурсів. Варто звернути увагу на те, що таке визначення стосується всіх без винятку політичних партій незалежно від політичного режиму чи політичної системи, в яких вони діють.

Бернар де Ювенель у книзі «Чиста теорія політики»<sup>4</sup> визначає політичного підприємця як того, хто розпочинає свою особисту ініціативу, для здійснення якої потрібна воля інших людей, і при цьому він мусить шукати цих конкретних осіб. Фактично це означає, що приватний підприємець на власний розсуд формулює політичні ідеї, цілі, переконання, інтереси і потім уже починає шукати підтримку в суспільстві, серед специфічних стейкхолдерів тощо. Відповідно, формулювання публічних політик, похідних від результатів підприємницької ініціативи, визначається не стільки волею виборців, якою б демократичною не була суспільно-політична система, скільки вмінням політичного підприємця «продати» свій політичний «товар». Специфіка діяльності політичного підприємця, за словами де Ювенеля, полягає у необхідності взаємодіяти з іншими підприємцями, оскільки *приватна ініціатива індивідуального* підприємця спрямована на здійснення *спільних/суспільних* справ, досягнення спільних (принаймні для частини суспільства) цілей.

На думку де Ювенеля, дії одного політичного підприємця/актора процесу не є і не можуть бути тривкими<sup>5</sup>, оскільки цим діям завжди (рано чи пізно) виникатиме протидія, а тому кожного політичного підприємця цікавлять довготривалі, масштабні проекти, які, однак, потребуватимуть залучення інших підприємців.

З іншого боку, допоки політичний підприємець чи підприємці здійснюють конкретний політичний проект, їхня взаємодія носить тимчасовий, кондиційний характер і з ським-таким досягненням поставлених цілей може підійти до завершення чи, радше, припинення.

З'явиться потреба у формулюванні нового конкретного проекту чи формуванні нових ініціатив, а це може призвести до радикальних змін взаємодії акторів на політичному ринку подібно ринку економічному. Наприклад, позитивна взаємодія українських політичних партій у питанні підписання з Європейським Союзом Угоди про асоціацію може з часом перейти у стадію конфронтацій і ворожнечі, оскільки мета проекту досягнута, і в пошуках нових довготривалих проектів можливе переформатування політичних коаліцій чи угруповань. Але в тих випадках, коли політичні проекти не мають конкретно встановлених цілей і вимірюваних результатів, а їхній зміст базується на достатньо широкому діапазоні суспільних цілей і цінностей, встановлюється стан, який де Ювенель називає «чистою політикою».

Класичні уявлення про те, що політика виникає знизу, від потреб, інтересів і проблем суспільних груп і окремих членів суспільства, не повністю відповідає політичній практиці, адже суспільство нездатне на свідоме й цілеспрямоване агрегування своїх інтересів, вербалізацію проблем і формування цілей подальшої життєдіяльності. Це справа еліт, які мають (або, принаймні, повинні мати) достатню освіченість, професійну підготовленість, прагнення до здобуття додаткових ресурсів (прибутку), і задля цього інвестують власні ресурси у формулювання пропозицій по вирішенню суспільних проблем, визначенню цілей і представленню інтересів населення<sup>6</sup>.

Роберт Даль у цитованій книзі, вивчаючи досвід діяльності політичного керівництва стосовно розвитку американського міста Нью-Хейвен, доходить висновку про те, що на зміст і спосіб прийняття політичних рішень найбільше впливають особи з найвищими ресурсами, *в тому числі політичними*, які здобуті ними завдяки ресурсам економічним, соціальним та інтелектуальним. Водночас інше питання, поставлене ним у вступному розділі книги, наскільки значним є вплив найбільш розподіленого політичного ресурсу — голосів виборців, не отримує у книзі однозначної відповіді, оскільки в різних політичних ситуаціях громадяни різною мірою використовують свої голоси як політичні ресурси, тобто поведуться певною мірою як споживачі на економічному ринку, купуючи певні товари або відмовляючись від цього. А питання купівлі чи відмови визначається якістю самого товару (генерування ідей розвитку чи вирішення

проблем) та його необхідністю для споживача (відповідність пропозиції очікуванням, інтересам і потребам виборця).

Американські дослідники Адам Мартін і Діана Томас цитують визначення приватного підприємця, що міститься в книзі Нормана Фроліха і Джо Оппенгеймера «Сучасна політична економія»: «Той, хто інвестує свій час чи інші ресурси в координацію й об'єднання інших чинників/засобів для створення колективного блага»<sup>7</sup>. При цьому вони вносять у теорію політичного підприємництва інституційну компоненту: кожний такий підприємець намагається, з одного боку, використати вже існуючу інституційну інфраструктуру, а з іншого, діяти в напрямку створення нових політичних інститутів, що сприяли б реалізації політичного проекту(-тів), які цей підприємець просуває. У такий спосіб, згадуючи ідеї де Ювенеля, відбувається поєднання «чистої» та «підприємницької» політики.

Ізраїльський дослідник Ніссім Коен у вступі до своєї публікації «Підприємці [публічної] політики і вироблення публічної політики: концептуальні рамки і випадок Закону про національну систему страхування здоров'я Ізраїлю» наводить терміни, якими різні автори позначали політичне підприємство: «політичний підприємець» (П. Шнайдер і М. Теске), «інституційне підприємство» (Дж. Кемпбелл, П. Ді Маджо), «публічні підприємці» (Е. Остром і ряд інших авторів), «підприємці публічної політики» (Джон Кінгдон) т. ін.<sup>8</sup> Автор вважає, що ці терміни так чи інакше стосуються однієї й тієї самої сфери — вироблення, ухвалення і впровадження рішень з питань організації суспільного життя. Так, кожний політичний проект, який має здійснюватися з «приватної» ініціативи політичного підприємця(-ів), своєю кінцевою метою ставить зміну стану в певних галузях суспільного життя, що принесе користь і суспільству, і цьому підприємцю(-ям). На перший погляд може здатися, що політичне підприємство і підприємство у публічній політиці<sup>9</sup> — різні види діяльності, проте політичний підхід до публічної політики, яким ми скористаємося нижче, дає право стверджувати, що вироблення і впровадження публічної (або, якщо хочете, державної) політики і здійснення державного управління охоплює не лише управлінські чи раціональні економічні дії, але й політичну боротьбу та співробітництво, об'єднання чи розділення політичних акторів відповідно до їхнього ставлення й учасні у здійсненні політичних проектів за ініціативою одного чи кількох цих акторів.

Очевидно, слід відрізнити політичне підприємництво від лоббізму: як стверджує Merriam-Webster Dictionary, лоббіст — людина чи група осіб, які діють задля впливу на управлінські (отже, і політичні) рішення<sup>10</sup>, тобто, знаходяться осторонь колективу акторів, що ухвалюють рішення, тоді як політичний підприємець за визначенням бере безпосередню участь у виробленні, ухваленні та впровадженні цих рішень і є тим самим актором процесу, від якого певною мірою залежить зміст і форма рішення.

Такий підхід дозволяє підходити до аналізу дій політичних сил та політичних інститутів за аналогією з процесами, що спостерігаються на економічному ринку. Такі поняття, як «маркетинг», «реклама», «переговори», «прибуток», «витрати» тощо можуть вживатися і вже використовуються в багатьох політичних дослідженнях. Наприклад, питанням політичного маркетингу була присвячена нещодавно захищена докторська дисертація Наталії Лікарчук<sup>11</sup>, де ретельно обгрунтовані принципи і методи застосування категорій економічного ринку до аналізу поведінки політичних акторів.

Зокрема, до категорій економічного ринку, що можуть бути використані у політичному аналізі, можна віднести «монополізм» деяких учасників у випадку специфічного політичного ринку, конкуренцію та боротьбу за «споживача», що особливо помітно в ході виборчих кампаній, використання примусу (рекету) або переговорів для досягнення мети тощо. «Продавцями» на політичному ринку виступають політичні сили, що прагнуть до влади і мають можливість її здійснювати (легітимність, тобто, визнання споживачами, матеріальні й нематеріальні ресурси, в тому числі ідеологічні, інформаційні, людські та інші); «покупцями» або «споживачами» є суспільство в цілому, різні суспільні групи, класи, регіони та окремі індивідууми; в якості товару на політичному ринку знаходяться в обігу політичні й адміністративні (управлінські) послуги. На відміну від ідей Б'юкенена і Туллока, які, як зазначає німецький філософ Петер Козловський<sup>12</sup>, розглядали проблеми взаємодії державної влади (державного управління) та економічного ринку, досягнення консенсусу між політичними та економічними елітами задля досягнення і збереження демократичних прав і свобод, у наших дослідженнях модель ринку використовується, так би мовити, в «операційному» сенсі, тобто, певні структурні та функціональні атрибути ринку переносяться на сферу політики.

Іншою категорією, з якою ми маємо тут справу, є політична влада і характер її розподілу на тому чи іншому етапі розвитку політичної системи. Категорія політичної влади не має остаточного визначення. У традиціях західної політичної науки є ототожнювати владу політичну і державну (див., наприклад, один з найпоширеніших підручників з політичної науки<sup>13</sup>, в якому автори як «політичну» описують фактично державну владу). Вітчизняну трактовку політичної влади детально подано у книзі С.Г. Рябова, де він у явному вигляді порівнює її з державною владою<sup>14</sup>, показуючи принципові відмінності між цими двома поняттями і водночас існування між ними прямого тісного зв'язку. У подальшому аналізі ми звертатимемося саме до цього зв'язку, вважаючи, що носій державної влади є одночасно носієм і влади політичної, а політичні рішення ухвалюються в умовах взаємовпливу носіїв політичної й державної влади. Відповідно до кола суб'єктів політичної влади доцільно буде включити і політичні сили, і органи державної влади та державного управління (для цілей цього дослідження варто з загальної категорії інститутів держави виділити саме адміністративні — управлінські — її складові).

Політична влада як здатність впливати на формування і ухвалення політичних рішень (тобто, рішень стосовно державних політик) може мати різний характер розподілу між окремими її суб'єктами. В кількох попередніх статтях вже розглядалися особливості прояву типів розподілу політичної влади в Україні<sup>15</sup>, але для більшої переконливості й зрозумілості засновків доцільно буде коротко повторити основні принципи такого підходу і головні типології розподілу політичної влади.

### ТИПИ РОЗПОДІЛУ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

**Марксистська модель.** Публічна політика розробляється, впроваджується і контролюється однією панівною політичною силою, що виступає абсолютним монополістом політичного ринку і об'єднує в одних руках законодавчу, виконавчу й судову (контрольну) владу. Принцип дії такої політичної системи побудований на структурному функціоналізмі, тобто, ретельному плануванні будь-яких змін у суспільстві і виключно нормативній побудові державних політик та нормативному (авторитарному) розпорядженні всіма без винятку ресурсами — матеріальними й нематеріальними<sup>16</sup>. **Спостерігається диктат однієї партії.**

**Плюралізм.** З самої назви випливає наявність множини акторів політики приблизно однакової сили. В умовах плюралістської моделі «політична влада... широко розподілена [серед учасників політичного процесу], між групами відбувається постійна конкурентна боротьба, і постійно виникають нові [політичні] групи. Рішення є наслідком переговорів між впливовими групами, і, хоча політична влада розподілена нерівномірно, жодна група не має монополії.»<sup>17</sup> (*переклад мій — О.Д.*).

Для плюралізму характерна значна відірваність політичної системи від суспільства, слабкий обмін з ним матеріальними, людськими, ідейними чи моральними ресурсами. Іншою особливістю плюралізму є неможливість «неприйняття рішень», тобто, свідомої відмови від будь-яких дій в умовах здійснення невдалої чи неадекватної публічної політики, оскільки така дія вимагає стійкої стратегії, виробленої постійно діючою більшістю в політичній системі, а це майже неможливо реалізувати в плюралістській політичній системі.

Стабільність (протягом певного відрізка часу) плюралістської моделі розподілу політичної влади можлива лише в умовах існування домінуючої управлінської групи, наділеної переважним або й виключним правом розпорядження ресурсами, в тому числі владним. Присутність на політичному ринку великої кількості політичних партій відбиває його сегментованість, дефіцит наявних ресурсів (матеріальних, нематеріальних, людських) і обумовлює прагнення кожного з підприємців на цьому ринку об'єднатися з інституційним розпорядником цих обмежених ресурсів — виконавчою владою. **Можна зробити висновок, що в плюралістській політичній системі існує диктат інституції.**

**Елітизм.** У такій системі, що загальними характеристиками вельми подібна до плюралізму, політична влада розподіляється не між політичними партіями, а між окремими представниками політичної або економічної еліти. Забезпечення стабільності й прогресу в суспільстві з цією політичною системою залежить від наявності й сили такого самого розпорядника обмежених суспільних ресурсів, як і за плюралізму<sup>18</sup>, який може, але не обов'язково має бути інституційованим. **Тобто, в елітистській системі свою волю іншим диктує фактичний (авторитарний) розпорядник ресурсів.**

Зміцнення елітизму є прямим шляхом до встановлення марксистської політичної системи, оскільки внаслідок внутрішньої полі-



тичної боротьби і в умовах відсутності доступу інших політичних сил ззовні в ній залишаються нечисленні політичні актори, для яких життєво важливо якомога більше обмежувати коло дійових осіб державної політики.

**(Нео)корпоративізм.** Для подальшого обговорення поставлених у статті проблем розглянемо корпоративізм трохи детальніше. Корпоративістська модель розподілу політичної влади виникає в результаті конкуренції й об'єднання різних суспільних груп у процесі вироблення і прийняття рішень. В умовах ліберальної демократії корпоративізм можна розглядати як політичну систему, сприятливу для посередництва у задоволенні інтересів<sup>19</sup>. На відміну від плюралістичної й тим більше елітистської моделей, корпоративізм базується на «політичному підприємстві» — утворенні «корпорацій», що включають у себе політичні партії, структури бізнесу/ринку, громадські/неурядові організації тощо.

Процес вироблення і ухвалення політичних рішень за цієї моделі відрізняється помітною «горизонтальною» складовою в системі акторів політики, тобто, окрім управлінської вертикалі, утвореної органами виконавчої влади, з'являється додаткова структура, впливова в ухваленні рішень: представники бізнесу і недержавних (у тому числі міжнародних) організацій. Безперечним позитивом корпоративістської системи є її відкритість, відносна прозорість, внаслідок чого можна очікувати низького рівня «соціальної ентропії»<sup>20</sup> або, кажучи в термінах політичних наук, високої партисипаторності населення, його політичного структурування і в кінцевому підсумку утворення динамічного демократичного громадянського суспільства.

Іншими словами, суть корпоративізму полягає у створенні можливостей співпраці держави й особистості у виробленні публічних політик. Ці можливості забезпечуються існуванням «політичних підприємств» з їхньою ієрархією, яка носить і політичний, і адміністративний характер, а також осередків вираження і захисту інтересів суспільних/етнічних груп і окремих громадян.

Для корпоративізму властиве чітке розділення політичних та адміністративних функцій, тобто, процесів вироблення політики (політичних процесів) і процесів надання управлінських послуг (адміністративних процесів). З одного боку, адміністративні процеси є результатом політичних процесів, у яких були вироблені принципи

здійснення управління, процедури надання управлінських послуг, визначені певні ресурси для цих функцій. З іншого — вироблення публічної політики відштовхується від суспільних проблем, що не можуть бути вирішені суто адміністративними методами, а отже, вимагають якісно нових підходів. Саме в цьому й полягає головна відмінність обох типів процесів державного управління — його політичної та адміністративної компонент, хоча при цьому дуже важко (радіше неможливо, та й не потрібно) відділити й ізолювати намагання адміністративної системи активно втручатися в політичні процеси вироблення публічної політики.

### РИНКОВІ МОТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПІДПРИЄМЦІВ

Закони ринку стверджують, що кожен його учасник прагне до максимізації прибутку за будь-яку ціну. Діяльність сучасних політичних підприємств на українському політичному ринку є яскравим свідченням цього. Інвестуючи значні фінансові, людські й інформаційні ресурси, переможці останніх виборів здобули право формувати команду, що розпоряджатиметься суспільними ресурсами протягом невизначеного часу.

Ринкова модель політики дає нам змогу прямо порівняти ресурси, що знаходяться у розпорядженні окремих учасників ринку, і способи управління ними в умовах корпоративної моделі розподілу влади порівняно з іншими моделями.

• **Фізичні ресурси (нерухомість, знаряддя матеріального виробництва, сировина, готові товари):** На відміну від економічного ринку, на ринку політичному фізичні ресурси обмежені за обсягом до розмірів, необхідних і достатніх для виконання завдань в інтересах суспільства в цілому чи окремих суспільних груп. Ця обмеженість за обсягом і обмежена їх відтворюваність у часі означає, що розподіл фізичних ресурсів має відбуватися авторитарним способом, тобто, в чітко визначених обсягах і за жорстким графіком, і ось чому. Оскільки фізичні ресурси на політичному ринку, на відміну від ринку економічного, не належать легально до жодного з акторів політики, обсяги й графік їх використання можуть тривалий час обговорюватись і узгоджуватись у переговорах між ними (вироблення політики), але після ухвалення політичного рішення процедура

розпорядження ресурсами переходить до рук адміністративних органів, інституційним обов'язком яких є забезпечити стабільність і наступність дій в управлінні суспільним життям.

• **Фінансові ресурси (гроші, кредити, борги):** Учасники політичного ринку (політичні корпорації) мають тимчасове й опосередковане відношення до бюджетних фінансових ресурсів, які не можуть належати якомусь одному актору політичного процесу. Жоден окремих актор політики в корпоративістській політичній системі не може отримати ексклюзивний доступ до розпорядження цими фінансовими ресурсами саме в силу відсутності монополії на політичні рішення. В умовах усіх інших моделей розподілу політичної влади ексклюзивний доступ і навіть відчуження фінансових ресурсів на користь однієї політичної сили цілком можливі й часто зустрічаються на практиці.

• **Людські ресурси (державні службовці, прихильники, члени політичних партій):** Тоді як фізичні й фінансові ресурси розподіляються достатньо жорстким (авторитарним) способом, людські ресурси потребують демократичного, «м'якого» поводження. Людські ресурси виступають і як інструмент (державні службовці, члени політичних партій, групи підтримки), і як джерело (громадяни, виборці) отримання політичних (а часто — й економічних) прибутків політичними підприємцями. Крім того, слід зауважити, що одна й та сама одиниця «людських ресурсів» може виступати в різних якостях одночасно. В умовах демократії, де тільки й можливий корпоративізм, людські ресурси неможливо адмініструвати, тобто, авторитарно розпоряджатися їхньою поведінкою. Натомість політичні підприємці мають вдаватися до маніпуляцій<sup>21</sup>, матеріального, морального чи ідеологічного стимулювання людей у прагненні максимізувати свої політичні прибутки.

• **Інформаційні ресурси (інформація про суспільну ситуацію, дії органів управління, зовнішні чинники тощо).** Важливість інформаційних ресурсів для діяльності політичної системи беззаперечна. В умовах марксизму політичній системі, державі достатньо встановити «залізну завісу», різко обмеживши обмін інформацією між власними громадянами та зовнішнім світом. Усі інші типи політичної системи вимагають значного урізноманітнення інформаційних ресурсів і способів їх використання. За висловом Фрейре, «За допомогою

маніпуляцій панівна еліта може привести людей до неавтентичного типу «організації» й тим самим уникнути загрозливої альтернативи: виникнення справжньої організованості посталих людей і тих, хто починає поставати»<sup>22</sup>. Корпоративізм існує в умовах, коли на будь-яку інформацію маніпулятивного характеру може з'явитися спростування чи контр-інформація. Тому управління інформаційними ресурсами перетворюється на управління змістом, спрямуванням і обсягами інформації.

• **Слід згадати також ресурси ідейного характеру — цінності, настрої, потреби, очікування.** Лише корпоративістська політична система здатна використовувати цей ресурс окремо від залучення інших ресурсів (або з мінімальними обсягами їх залучення).

Економічна і політична діяльність вимагають інвестування різного виду ресурсів з боку підприємців. У країнах розвинутої демократії політичною діяльністю займаються професіонали, а інвестованими ресурси включають у себе не лише їхні фізичні капітали, а й знання, уміння, технології, зв'язки тощо. Українські політики можуть спиратися лише на свої фізичні капітали, купуючи все інше — консультації, програми, технології, ідеї — у значно бідніших фахівців. Відповідно вони й діють на політичному ринку так само, як на ринку економічному. Інша ситуація — становлення політичних діячів як економічних підприємців завдяки можливостям доступу до розпорядження суспільними ресурсами при розробці й реалізації публічної політики. І в тому, і в іншому випадку політичні підприємці використовують економічні підходи до публічної політики.

Ринкова модель у застосуванні до політичних процесів допомагає пояснити певні характеристики політичних процесів, що протікають у країні. Особливо корисною вона виявляється в умовах неокорпоративістського розподілу політичної влади. Очевидно, це пов'язано з тим, що неокорпоративізм можливий лише в умовах інклюзивних політичних та економічних інститутів<sup>23</sup>, що створюють широке поле для конкуренції з одночасним жорстким дотриманням правил економічної й політичної поведінки. Крім того, слід зазначити, що за своєю природою саме неокорпоративістська модель пропонує акторам гру з ненульовою сумою, що рідко зустрічається при інших трьох моделях розподілу політичної влади.

1. Мочерний С.В. Політична економія : навч. посіб. / Мочерний С.В. — К., 2002. — С. 28. 2. Сірий Є.В. Суспільно-історичні трансформації та підприємництво як суспільний феномен. [Електронний ресурс] / Сірий Є.В. — Режим доступу : <http://irs.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2010/08/siriy.pdf>. 3. Там само. 4. Juvenel Bertrand de. The Pure Theory of Politics / Juvenel Bertrand de. — New Haven : Yale University Press, 1963. — 221 p. 5. Звичайно, поняття абсолютної тривалості дії достатньо відносне, оскільки воно залежить від появи нових політичних підприємців і виникнення нових приватних політичних ініціатив, що в умовах, наприклад, диктатури може штучно гальмуватися, проте в принципі не може тривати надто довго. Численні історичні приклади розпаду диктатур свідчать на користь такого твердження. — *О.Д.* 6. Dahl R.A. Who Governs? Democracy and Power in an American City / Dahl R.A. — New Haven : Yale University Press, 1961. — 355 p. 7. Adam Martin. Two-Tiered Political Entrepreneurship and the Congressional Committee System / Martin Adam, Diana Thomas // Public Choice. — 20136. — V. 1546. — No. 1. — P. 21–37. 8. Cohen Nissim. Policy Entrepreneurs and the Design of Public Policy: Conceptual Framework and the Case of the National Health Insurance Law in Israel / Cohen Nissim // Working Paper. — No. 7. — The Open University of Israel, 2011. 9. В українській політичній науці прийнято вживати термін «державна політика», про що автор уже неодноразово дискутував у своїх статтях і монографії *Дем'янчук О.П. Державна політика і державне управління: політологічні аспекти : монографія / Дем'янчук О.П.* — К. : Факт, 2008. 272 с. 10. Merriam-Webster Dictionary. An Encyclopaedia Britannica Company [Електронний ресурс] / Merriam-Webster Dictionary. — Режим доступу : <http://www.merriam-webster.com/dictionary/lobby> 11. Лікарчук Н.В. маркетинг: теоретичні та прикладні аспекти : дис. ... доктора політичних наук / Лікарчук Н.В. — К., 2013. 12. Козловски Петер. Общество и государство: неизбежный дуализм / Козловски Петер. — М. : Республика. 1998. — С. 240–241, 254–257. 13. Roskin Michael G. et al. Political Science: An Introduction / Roskin Michael G. // Prentice Hall // Upper Saddle River, New Jersey. — 2003. — С. 5–11. 14. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави / Рябов С.Г. — К. : Тандем. 1996. — С. 21. 15. Дем'янчук О.П. Уроки Помаранчевої революції для реформування державного управління в Україні / Дем'янчук О.П. // Поза визнанням? Україна і Європа після Помаранчевої революції»; під ред. Гейра Флікке і Сергія Кисельова ; Норвезький інститут міжнародних справ та Національний університет «Києво-Могилянська академія». — К., 2006; Дем'янчук О.П. Зміни розподілу політичної влади і відповідні закономірності реформування державного управління / О.П. Дем'янчук // Агора. — № 2. — С. 69–75. 16. Тут ми маємо на увазі ресурси, розподілені по групах: матеріальні (фінанси, обладнання, земля, нерухомість), нематеріальні (інформація, мораль, цінності), людські (фізичні та інтелектуальні), а також ресурс влади (законодавство, «батіг і пряник» контролю). Детальний розгляд і охарактеризування ресурсів управління суспільним життям виходять за межі цієї статті. Читачам можна порекомендувати ознайомитися з закономірностями обміну ресурсами між

суб'єктами політичної влади в праці *Scharpf F.W.* «Interorganizational Policy Studies: Issues, Concepts and Perspectives» // Hanf K. & F.W.Scharpf (eds). *Interorganizational Policy-Making*. — 1978. — P. 347–368. **17.** Ball Alan R. *Modern Politics and Government* (4<sup>th</sup> edition) / Ball Alan R. // Chatham House Publishers, Inc. Chatham. — 1988. — NJ. — P. 31. **18.** *Cohen Nissim*. Цит. праця. — С. 32. **19.** Lehbruch G. (eds) *Patterns of Corporatist Policy-making*, Sage / Lehbruch G., Schmitter P. — London, 1982. **20.** Використовуючи аналогії, запозичені з термодинаміки, можна сказати, що зростання ентропії означає посилення хаосу чи, іншими словами, розупорядкування. Це відбувається у замкнених системах і веде до «теплової смерті», тобто, до завмирання будь-якої діяльності всередині системи. Обмін енергією з іншими системами — запорука їх розвитку (*прим. авт.*). **21.** У політологічному дискурсі термін «маніпуляції» вживається, як правило, в негативному сенсі як синонім слова «зловживання». Скажімо, Пауло Фрейре стверджує, що «Маніпулювання ... є інструментом здобуття перемоги [панівної еліти над масами]. ... маніпулювання стає засадничим інструментом збереження домінування. (*Пауло Фрейре. Педагогіка пригноблених / Фрейре Пауло; пер. з англ. О. Дем'янчука. — К. : Юніверс. 2002. — С. 124, 125.*) **22.** Там само. — С. 126. **23.** *Acemoglu Daron.* Why nations fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty / Acemoglu Daron, James A. Robinson. — New York : Crown Publishing Group, 2012.

***Demianchuk Oleksandr.* Theory of political market and political entrepreneurship: modern status and the main concepts**

Ukrainian political system experiences complex and vague changes after the Revolution of 2014. The previous political power distribution at Yanukovich's presidency was described by the Marxist model with strong concentration of the authorities in one political party. Theories of changing political power distribution don't give a simple answer on what new model would emerge. Hence it is necessary to consider more theoretically possible trajectories of transformation as well as the resources that are in the sphere of interests of political actors taking part in the processes.

Market relationships in a society include both economic and political spheres of social life. It means that we may consider political actors as entrepreneurs of a special type — as individuals, groups or companies (corporations) that invest into the political activity expecting to get benefits — power, access to social resources, authority to distribute these resources in specific spheres important to them. Political entrepreneurship as a concept was developed by Bertrand de Juvenel, John Kingdon and some other authors for the explanation of political behavior of elites.

It may be shown that under the Marxist, pluralistic and elitist models both political and economic institutions are mostly extractive. Marxist political power distribution is built on a monopolistic possession of all power including administrative one. In such a configuration any opposition or competition is highly dangerous to the power «possessors». Respectively they use all social resources to their benefit distributing to the citizens only a small part necessary for preventing protests.

Pluralistic model looks very democratic but because there are too many political actors the share of political power of each of them is small which prevents the political system from making rational and consistent decisions. In this case the executive branch of power plays a leading role in setting agendas, configuring decisions and distributing resources.

Elitist distribution of political power means that the competition occurs only inside the political system while in relations with a society the system presents more or less solid integrated entity. Extractive character of economic institutions severely restricts amount of resources and their mutual transformation. Because of it the elites competes for these resources and the executive branch «buys» from the decision making elites the decisions needed to keep the nation surviving.

The only model of political power distribution which needs inclusive political institutions and stimulates their development is neocorporatism (term suggested by Philippe Schmitter). It is characterized by a high degree of social problems coverage and a competitive political environment. Moreover, only in this model the political actors have strong connections with the society and due to it the political games are of non-zero sum: the resources created are distributed competitively and equitably.

Consideration of the types of resources created and used by political actors shows that in the first three models the priority is given to the physical and information ones while people and ideas receive secondary importance. The neocorporatist political system makes accent on human resources that are capable to increase volumes of any other type.

Ukrainian political system is still oriented on the physical resources and uses significantly extractive political and economic institutions. At the same time we can't precisely define the model of political power distribution as one of the first three. There is a restricted number of quite powerful political actors taking part in important decisions making. The social actors — NGOs, volunteer movements, independent mass media — play more and more sound role in political processes. Perhaps currently we are in the middle of the transformation processes and hence it is very difficult to make explicit forecasts on the near future.

**Key words:** political system, political market, political entrepreneurship, political power, political power, resources of power, monopolism (Marxism), pluralism, elitism, neocorporatism.